

Мр БОРИС СТОЈКОВСКИ
 Филозофски факултет
 Одсек за историју
 Универзитет у Новом Саду

ДЕЛА АНТИЧКИХ АУТОРА У БИБЛИОТЕЦИ КРАЉА МАТИЈЕ КОРВИНА¹

Апстракт: Продор хуманизма и ренесансе у Угарску у време краља Матије Корвина (1458–1490) омогућио је и развој писане речи и посебно напредак књиге у средњем веку. Сам краљ је имао хуманистичко име Матија Корвин (по гаврану у свом грбу) и основао је библиотеку која је по њему остала позната и као *Corvina*. Библиотекар је био Италијан Тадео Уголето. После турског разарања библиотека је уништена. Пронађено је стотину и седамдесет примерака књига из ове библиотеке које су данас расуте од САД до Турске. У раду ће бити први пут описана сва дела класичних грчких и римских стваралаца, писаца и научника чији су преводи и преписи били део ове велике средњовековне библиотеке.

Кључне речи: библиотека, Матија Корвин (1459–1490), Угарска, класични писци, средњи век

Вероватно један од најзначајнијих ренесансних споменика Угарске у доба Хуњадија, превасходно краља Матије Корвина (1459–1490), јесу библиотеке. Најпознатија је наравно *Corvina* са својим библиотекарском Италијаном Тадеом Уголетом. У набавци књига предњачио је, сам краљ Матија Корвин. Ова библиотека налазила се на Будиму и имала преко 2500 књига. Уништена је турским освајањем, а 170 кодекса, односно корвина из ње ра-

¹ Рад представља фазни резултат истраживања за два пројекта: *Војвођански њросџор у конџексџу европске исџорије* (бр. 177002) финансиран од стране Министарства просвете и науке Владе Републике Србије и *Средњовековна насеља на џилу Војводине. Исџоријски џроцеси и доџађаји*, бр. Решења 114-451-2216/2011, који финансира Покрајински секретаријат за науку Владе Аутономне покрајине Војводине.

сути су свуда по свету, од САД па све до библиотека у Цариграду.² Покушаћемо у наредним редовима да укратко реконструиремо њену историју и осврнемо се на кодексе из ове библиотеке који су опстали до наших дана, а који се односе на античке ауторе. Од самог настанка библиотеке набављана су дела античких аутора, дакако у преводима или преписима ренесансних, најчешће италијанских, писаца или хуманиста.

Осврнимо се сад на саме почетке ове библиотеке јер међу првим књигама има управо дела класичних аутора. Књига је већ било у краљевом поседу у периоду између 1464. и 1466. када у краљев посед стижу Овидијеве *Елегије* чији је аутор, односно приређивач Antonius Constantius Fanensis, као још једна књига. Поводом отварања Пожунског универзитета завршен је и превод Птолемаја Георгија Трапезунтског на чијем крају се налази хороскоп. Дакле, ову, 1467, можемо сматрати годином почетка набавке књига за библиотеку краља Матије Корвина. Међутим у наредним годинама набавка књига је успорена. Нешто већи успон је био када су књиге добављали Јанус Панонијус и Иван Витез, али после њиховог пада у немилост код краља све до 1476. године краљева библиотека је мање снабдевана књигама. Али, од тог доба и женидбе краља са краљицом Беатрисом из Напуља и чувене Арагонске библиотеке стижу нове књиге у правцу библиотеке краља Угарске. Већ прве године по браку са Беатрисом, Фицинијус, оснивач фирентинске неоплатонске академије, шаље краљу преводе Платона. Из Фиренце стиже посебно велики број књига, а за њихово преписивање и доношење овог града постаје заслужан Тадео Уголето, краљев библиотекар. Нема, нажалост много података о његовом животу и раду пре доласка у Угарску. Међутим, његов одлазак у Фиренцу 1485. представља златно доба библиотеке. Друга значајна личност је Налдо Налди који је за краља контролисао преписивање књига у Италији и добављао их. Грчке књиге, додуше, већ је прибављао Јанус Панонијус али Уголетово и Налдијево деловање су највише допринели да ове вредне књиге доспеју у Будим, на први спрат у близини капеле краља Матије, где се налазила библиотека. Иако постоје различите процене,

---

² На нашем језику готово да нема много података о овој значајној библиотеци, основне податке је могуће наћи код Јудита Планкош, *Национална библиотека Мађарске (Országos Széchényi könyvtár)*, Гласник Народне библиотеке Србије, вол. 3, бр. 1, 2001, 195–197; Петар Рокаи, Золтан Ђере, Тибор Пал, Александар Касаш, *Историја Мађара*, Београд, 2002, 169. Кратак преглед историјата ове библиотеке са приказом неколицине корвина в. у нашем раду Борис Стојковски, *Осциаци библиотеке Corvina угарског краља Матије Хуњадија Корвина*, Међународна научна конференција *Књига и језик у оцлегалу савременој друштва*. Зборник радова, Београд, 2011, 299–308. О кодексима и књигама из библиотеке уп. *A holló jegyében : fejezetek a corvinák történetéből szerk. Monok István*, Budapest, 2005, passim, књига има и италијанску верзију, не у потпуности исту *Nel segno del corvo : libri e miniature della biblioteca di Mattia Corvino re d'Ungheria (1443–1490) / [com. org. Ernesto Milano et al.]*, Modena, 2002; Csapodi Csaba, *Bibliotheca Corviniana*, Budapest, 1992, 111–465, са листом свих претпостављених списа из библиотеке.

рачуна се да је око 2–2500 кодекса и штампаних књига било у краљевој библиотеци.³ Пут многих књига остаје неразјашњен, а библиотека *Корвина* кроз цео турски период била је изузетно важна и у очувању мађарског идентитета и римокатоличке цркве. Преостале корвине служиле су и језуитима за ширење њиховог утицаја.⁴ Пређимо сад на дела античких аутора из ове библиотеке.

Нама најближи примерак корвине је у Националној и Свеучилишној библиотеци у Загребу. Под сигнатуром R-4071 похрањено је дело Светог Хиларија Пиктавијског *О Свetoј Тројици*, односно у оригиналу Hilarius Pictaviensis: De Sancta Trinitate. Ради се о пергаменту са 134 листа писаних хуманистичком ротундом. Илуминација је некомплетна, остало је места за иницијале. Сама илуминација је рађена око 1460–1470. у Фиренци. На овом кодексу се налази грб краља Матије Корвина, а 1826. Јован Драшковић, гроф из чувене племићке породице, поседовао је ову корвину.⁵ Ово дело је вишеструко важно јер је и значајан извор за аријанске распре и на подручју Сирмијума у IV веку, тако да би детаљније изучавање овог преписа било битно и за историчаре позноантичке и раносредњовековне Цркве са нашег простора.

Мађарске библиотеке поседују доста кодекса који су припадали библиотеци краља Матије Корвина. *Државна Сечењи библиоотека*, тј. *Országos Széchényi Könyvtár* има у свом поседу неколико корвина класичних грчких и римских аутора. Прво дело на које ћемо скренути пажњу јесте *Curtius Rufus, Quintus: De gestis Alexandri Magni, qui exstant III–X*, пергамент писан хуманистичким курзивом. Као што је познато Курције Руф је римски историчар вероватно из доба Клаудија или Веспасијана који је написао на

³ О историји и развоју библиотеке има заиста много литературе, издвајамо: Csapodi Csaba, *Bibliotheca Corviniana*, 7–28; Angela Dillon Bussi, *Még egyszer a Corvina-könyvtár és Firenze kapcsolatáról*, у: *Primo Incontro Italo – Ungherese di Bibliotecari (Budapest, 9–10 novembre 2000) – Problematiche e prospettive della ricerca sul materiale librario ungherese presente in Italia e sul materiale librario italiano presente in Ungheria = Első Olasz-Magyar Könyvtáros Találkozó: az olaszországi hungarika- és a magyarországi italika-kutatás lehetőségei és nehézségei*, Budapest, 2000. november 9–10. / [curatrice Mariarosaria Scigliano]; [trad. Mariarosaria Scigliano et al.], Budapest, 2001, 295; Mikó Árpád: *A Corvina-könyvtár története*, у: *Uralkodók és corvinák : Az Országos Széchényi Könyvtár jubileumi kiállítása alapításának 200. évfordulójára*, Budapest, 2002, 157–162. Постоји и неколико старијих, али вредних дела, уп. Ábel, Jenő, *Die Bibliothek des Königs Mathias Corvinus*, Literarische Berichte aus Ungarn, 1878, 556–581; исти, *A Corvina történetéhez*, Magyar Könyvszemle, Budapest, 1880, 170–173. Детаљнију библиографију даје Csapodi Cs, нав. дело, 39–50.

⁴ О овом и још неким питањима уп. István Monok, *Questioni apperte nella storia della Bibliotheca Corviniana agli albori dell'eta moderna*, Nel segno del corvo : libri e miniature della biblioteca di Mattia Corvino re d'Ungheria (1443–1490), 33–41.

⁵ Rómer Flóris, *Adalékok a Corvina történetéhez*, Magyar könyvszemle 2. évfolyam, 5. Füzet, szeptember–október, Budapest, 1877, 349; Berkovits Ilona, *A zágrábi miniatúra kiállítás*, Magyar könyvszemle 81/3, Budapest, 1965, 269.

латинском биографију Александра Великог. На кодексу стоји *Scriptor: Excriptis Florentie petrus cenninius 1467 VII. idus aprilis*. У власништво Сечењијеве библиотеке кодекс долази 1830, заједно са колекцијом Миклоша Јанковича у којој се налазио и овај кодекс украшен белим словима у облику плетенице са позлаћеним кожним повезом.⁶

Полибијева *Историја* односно *Historiarum libri I–V. e Graeco in Latinum per Nicolaum Perottum traducti, cum eiusdem introductione* следећа је књига похрањена у истој библиотеци у Будимпешти. Преписивач је Никола Перото (1430–1480), познати италијански хуманиста. Књига је настала између 1450. и 1471, у оригиналном је црвеном сомоту, уукрашена сликама у боји са будимском позлатом. Султан Сулејман Величанствени је приликом пустошења библиотеке 1526. године однео доста примерака из библиотеке, између осталих и Полибија. Током XVI столећа поседовао ју је неки Турчин, а на књизи је чак писало *Possessor huius libri Ibrahim Maczar, Donatus a Caesarea Mai[es]t[at]e. Anno post adventum Mahumet 966 (1558–1559)*. Потом је султан Абдул Азиз 1869. Угарској вратио многе корвине, међу којима и ову.⁷

Тит Макције Плаут, славни римски комедиограф је живео од 254–184. г. п. н. е. а пре 1459. године у Фиренци је илуминирано и преписано 20 његових комедија са објашњењима. Аутор, односно преписивач и приређивач је неки анонимни Фирентинац. Први власник је био Ђаноцо Малети, који је умро пре 1459, а потом је ова корвина доспела у Будим. Османским освајањем, Плаутова дела су доживела исту судбину као и Полибијева *Историја*.⁸

Корвина није била без дела најзначајнијих црквених отаца позне антике и раног средњег века. Хијеронимова дела су, примера ради, такође била заступљена. Од овог писца у библиотеци краља Матије налазили су се његови *Коментарији* односно *Commentarii in Epistolas S. Pauli ad Galatas, ad Epheseos, ad Titonem, ad Philemonem*. Дело је писано ротундом антиквом, настало у Фиренци 1488, а илуминатори су били Герардо и Монте ди Ђовани. Украшена је грбом краља Матије. Налазила се неко време и у библиотеци у Модени, а до данашњег места чувања дошла је на исти начин као и корвине са делима Плаута и Полибија.⁹

Марко Фабије Квинтилијан је био први званични римски државни учитељ реторике. Написао је дело *Institutionum oratoriarum libri XII* чији је један препис завршио и у библиотеци краља Матије Корвина. Илуминација је начињена у Умбрији око 1460–1470, а преписивач и илуминатор су непознати. Кодекс је дуго био у Бечу, где га је прво однео Брасиканус, познати бечки хуманиста. Вероватно је он избрисао грб краља Матије. Потом је

⁶ Csapodi Csaba-Csapodiné Gárdonyi Klára, *Bibliotheca Corviniana*, Budapest, 1976, 37.

⁷ Csapodi Cs-Csapodiné Gárdonyi K, нав. дело, 37. Csapodi Cs, нав. дело, 330.

⁸ Csapodi Cs-Csapodiné Gárdonyi K, нав. дело, 37.

⁹ Waldapfel Eszter, *Rendi kísérletek a külföldre került Corvinák visszaszerzésére*, Magyar könyvszemle, 83. évf, 2. szám, árpilis–június 1967, 121–124.

припадао бечком бискупу Фабрију, на основу белешке из 1540. године која се налази на почетку књиге. од 1756. Универзитетска библиотека у истом граду је била власница ове корвине (односно њен Колегијум Светог Николе), која је у домовину враћена тек 1934. године.¹⁰

Сличну судбину имао је и Бонфинијев превод Филострата. Овај атински, а потом и римски софиста живео је око 170. до око 274. године. У овом кодексу сачувана је његова *Хероика*, односно опис тројанских јунака. Друго дело јесу биографије софиста, а на крају су Филостратова писма. После ових дела следе описа 34 напуљске слике другог Филострата, нећака првопоменутога софисте. Ова дела је за краља Матију Корвина превео на латински и приредио његов биограф Антонио Бонфини. Бокардино Старији је око 1485. године у Фиренци изванредно илуминирао овај кодекс. Сачуван је у изворном повезу, позлаћеном и од коже. На њима се већ налази грб Владислава Јагелонца, али се испрва налазио краља Матије Корвина. И ово дело је преко Беча 1934. у Будимпешту пренето, а ранији власници су били Гремпер (1513), Куспинијан, Фабри, а у Бечу је била у Дворској библиотеци већ око 1576. године.¹¹

У највећој савременој мађарској библиотеци похрањена су још три оригинална кодекса који су припадали библиотеци најзначајнијег ренесансног владара средњовековне краљевине Угарске. Прво јесте Ксенофонтново (434–355) дело. Оно у латинском преводу Франческа Филелфа (1398–1481), славног италијанског хуманисте, те његовог ученика Лапа да Кастиљонкија. Корвина је у оригиналном кожном позлаћеном повезу. У овом кодексу јесу Ксенофонтнови списи о држави Лакедемоњана, као и похвала спартанском краљу Агесилају. Треће дело, које је и превео поменути ученик, везано је за дресуру коња. У оригиналу ти наслови гласе *De republica Lacedemoniorum, Latine a Francisco Philelpho cum eiusdem praefatione. – De laudibus Agesilai regis Lacedemoniorum. Latine a F. Philelpho. – Praefectus equitum seu tractatus de re equestri, Latine versus a Lapo Castellunculo cum eiusdem praefatione*. Илуминирано је у периоду 1470–1490, у Будиму, а са грбом краља Матије Корвина. После османског освајања Угарске, ову корвину је задесила иста судбина као и Филостратово дело, или Квинтилијново. Преко Беча, тамошњих хуманиста, бискупа Фабрија и библиотека у овом граду и овај спис је стигао у Будим.¹²

Квинт Асконије Педијан био је римски аутор чије је једино дело, које је остало, *Commentaria in Ciceronis orationes*, и то само делимично сачувано. Преписивач овог кодекса је вероватно био Цениније, илуминација је започета у Фиренци 1460, а око декаду касније завршено је на Будиму. Сачуван

¹⁰Hoffmann Edit, *A bécsi gyűjteményekből Magyarországnak jutott tárgyak kiállítása a Nemzeti Múzeumban III.*, Magyar művészet, 1933, 296–297; Emma Bartoniek, *Codices manu scripti Latini medii aevi*, Budapest, 1940, 414.

¹¹Csapodi Cs, нав. дело, 316–317.

¹²Csapodi Cs-Csapodiné Gárdonyi K, нав. дело, 40.

је у изворном кожном позлаћеном повезу, са ситним златним резбаријама. И овај спис је имао судбину осталих корвина које су преко Беча дошле у Сечењијеву библиотеку. Јован Петар Лукано и Лапо Кастељункуло превели су неколико Исократових дела, чиме су и списи овог великог атинског беседника допрли до будимске библиотеке. Лапо ди Кастељункуло је превео на латински *Oratio ad Demonicum*, и то у две верзије, док је Лукано превео беседу о Јелени, односно реторску вежбу, и некролог кипарском краљу Евагори. Књига је око 1470. године илуминирана у Будиму, а била је као и претходне, у Бечу пре него што је стигла у Будим у XX веку (1934). И повез датира из XVIII столећа.¹³

Последња корвина која се и данас налази у Сечењи библиотеци јесу дела Кипријана Картагинског, латинског црквеног оца из прве половине III столећа. То је у ствари низ проповеди о бројним темама. Нпр. о девицама, тј. о њиховом облачењу и заштити од световних мисли, потом о прогонитељима хришћана, о јединству цркве, беседа против Јевреја, о пореклу идола, против димитријанаца, итд. Дело је око 1450–1470. године илуминирано у Фиренци. Пут ове корвине до своје куће је посве занимљив Кретјен Гијом де Ламоањон де Малезерб ју је поседовао у XVIII веку у Француској, а од 1824. Сер Томас Филипс ју је имао у својој библиотеци у Четнаму. Тек пре нешто мање од пола века, тачнија 1964, ова корвина је враћена у Мађарску.¹⁴

Универзитетска библиотека Лоранда Етвеша у Будимпешти (ELTE Könyvtára) има врло занимљивих примерака корвина и готово сва дела припадају класичним ауторима, посебно римским. Прво дело једног античког аутора, јесу Теофрастова дела о историји биљака и њиховом пореклу. Сам кодекс се зове *Historia plantarum. – De causis plantarum. E Graeco in Latinum traducta per Theodorum Gazam Thessaloni-censem, cum praefatione eiusdem ad Nicolaum V. Papam* и занимљиво је да му је сигнатура у библиотеци Cod. Lat. 1. Преводаилац дела овог Аристотеловог ученика и утемељивала ботанике на латински био је Теодор Газа, један од најзначајнијих Византинаца који су, после пропасти царства, прешли у Италију и тамо оставили значајан траг у развоју хуманизма и ренесансе. Газа је био професор у Риму, стога је и књигу посветио папи Николи V, оснивалу Ватиканске библиотеке. Кодекс је настао у Фиренци код неког библиотекара Веспасијана 1460–1470, како и пише на самом пергменту – *Vespasianus librarius florentinus fieri fecit florentiae*. Имао је љубичсти сомотски повез, али је пре него што је сам спис враћен из Цриграда у Будим 1877, стављен нови турски повез.¹⁵

У исто време у Фиренци је илуминиран кодекс који садржи седам Цицеронових беседа против Вера. На овој корвини се налази грб краља Ма-

¹³ Csapodi Cs-Csapodiné Gárdonyi K, нав. дело, 41–42.

¹⁴ Erdélyi Pál, *Cheltenhami Korvin-kódexek*, Magyar Könyvszemle, 21/4, 1897, 413–414; Csapodiné-Gárdonyi Klára, *Újabb corvina került vissza Magyarországra*, Magyar Könyvszemle, 80/4, 1964, 378–379.

¹⁵ Csapodi Cs-Csapodiné Gárdonyi K, нав. дело, 34.

тије, а у Будим је враћена из Цариграда 1877, као и претходна. Следеће дело је такође на исти начин враћено у Угарску јесте спис Псеудо-Климента под називом *Recognitionum libri X, alias Itinerarium per Rufinum presbyterum Aquilegiensem traductum*. Ово дело потиче из трећег века и приписује се папи Клименту или је макар било у његовом поседу. Садржи живот Светог Петра и његову борбу са неким магом Симоном, као и живот Климента, Петровог ученика. Преводац овог дела је био Руфин Аквилејски, аутор из IV столећа. Кодекс је илуминиран у Фиренци, имао је у оригиналу грб краља Матије, а пред повратак ове корвине из Османског царства уместо старог црвеног сомотског урађен је нови турски кожни повез. Занимљиво је да се на самом пергаменту, иначе писаним хуманистичком антиква готицом, налазе белешке и исправке острогонског надбискупа и великог угарског хуманисте Ивана Витеза. Изгледа да је исти прелат и хуманиста (*њийирански емендајтор* како стоји на кодексу) писао неке исправке и белешке и на примерку *Комегија* Публија Теренција Афера. Ову корвину је 1444. Галојсије Хаудри написао готицом бастардом. Мало знамо о њој, јер нема првих страна, али на основу белешке Ивана Витеза знамо да је аутентична.¹⁶

Од 170 сачуваних корвина још једна представља средњовековни препис дела Курција Руфа о Александру Великом. Не знамо ни приређивача, ни илуминатора овог кодекса, нити у којој је радионици настао. Зацело се зна да је настао у Напуљу и да се на овој корвини налази арагонски грб. То показује да је ова књига настала пре удаје Беатрисе Арагонске за краља Матију, а највероватније је 1471. Венделинус де Спира, венецијански издавач, начинио копију ове књиге. То упућује да је настала у раном девојаштву потоње краљице Беатрисе. Преко Цариграда, где је и ову књигу однео као плен Сулејман 1526, и ова је корвина враћена у Будим 1877. године.¹⁷

Два Јевсевијева дела била су похрањена у овој библиотеци. Прво дело које је остало јесте његова *Chronicon cum interpretatione S. Hieronymi et superadditis Prosperi*, настало у Фиренци између 1460–1470, и представља Хијеронимов превод Јевсевијеве светске историје коју је наставио до 455. Проспер аквилејски. Други Јевсевијев спис, преведен у средњем веку на латински јесте *De evangelica praeparatione, a Georgio Trapezuntio trad., cum praefatione eiusdem ad Nicolaum V. Papam*. Преводац овог Јевсевијевог списка јесте чувени Георгије Трапезунтски, још један у низу Грка који је прешао у Италију и тамо остварио завидну каријеру ко хуманиста и професор. Настала је у исто време кад и првопоменуто Јевсевијево дело и истим путем се вратила 1877. у Угарску.¹⁸

У исто доба у Фиренци је настало још кодекса. Ради се прво о списима шесторице римских историчара за период од Хадријана до Нумеријана. Кодекс се зове *Scriptores Historiae Augustae*. (*Aelius Spartianus, Vulcatius Gallicanus,*

¹⁶ Csapodi Cs-Csapodiné Gárdonyi K, нав. дело, 34, 36.

¹⁷ Csapodi Csaba, *La biblioteca di Beatrice d'Aragona*, Italia ed Ungheria, Budapest, 1967, 124–126.

¹⁸ Csapodi Cs-Csapodiné Gárdonyi K, нав. дело, 34–35.

Iulius Capitolinus, Trebellius Pollio, Aelius Lampridius, Fla-vius Vopiscula): Vitae imperatorum Romanorum. – [Nepos, Cornelius] Probus, Aemilius: De excellentibus ducibus exterarum gen-tium – [Sextus Aurelius Victor] Plinius: De imperatoribus Romanorum. И ова корвина је до Универзитетске библиотеке прошла исти пут као и претходне. Исто као и збирка панегирика римским царевима, од Трајана, преко Максимијана до Теодосија – Panegyrici Latini XII. (Plinius: Panegyricus dictus Traiano imperatori. – Mamertinus, Claudius: Panegyricus Maximiano Augusto dictus. – Genethliacus Maximiani Augusti, – Panegyricus dictus Constantino filio Constantini. – Eumenius: Gratiarum actio Constantino Augusto Flaviensium nomine. – Panegyricus Constantino imperatori dictus. – Panegyricus coram Maximiano et Constantino imperatoribus. – Panegyricus Constantino Caesari recepta Britannia dictus. – Pro restaurandis scholis oratio. – Nazarus: Panegyricus dictus Constantino imperatori – Pacatus: Panegyricus dictus Theodosio).¹⁹

Силије Италик је римски писац из I столећа који је написао 17 песама о другом пунском рату. И ово је једна корвина настала у исто време у Фиренци (око 1450–1460) и имала је исту судбину на путу до једне од будимпештанских највећих библиотека. Италиков спис је била књига која је потицала из младости краља Матије. Преко Османског црства у Будимпешту је 1877. године, као поклон султана Абдул Хамида, стигло још једно античко дело. У питању су славни Тацитови *Анали* и *Историје*. Овај пергамент је сачинио вероватно Доминик Касијус де Нарнија у Напуљу 1467. године. Посебна занимљивост јесте белешка надбискупа Ивана Витеза *Jo(hannes) Ar(chiepiscopus)*. *Legi transcurrento 1467, sed mansit inemendatus*. Ова књига је била у власништву Франческа Сасетија, и преко Матијиног уцртан је његов грб.²⁰

Тертулијанов спис под насловом *Adversus Marcionem Stoicum libri V* се налазио такође у *Корвини*, а сад је у Универзитетској библиотеци у Будимпешти. Настао је пре 1468, не знамо аутора ни илуминатора, али и на овој корвини постоји белешка надбискупа Ивана Витеза, написана у Њитри 1468. године. Писало је, „*Finivi transcurrento Nitrie die II. Iunii MCCCCLXVIII. Emendare bene non potui propter inemendatum exemplar*. Као плен Сулејмановог освајања 1526. Тертулијаново дело је све до 1877. било у престоници Османскога царства. Исту судбину имала су и Цезарова дела похрањена у *Корвини*. Овај кодекс је настао у Напуљу у периоду 1460–1470, а писци су Ангелус и Марино Томацели. И овај кодекс има Витезову белешку. Помињани Петар Ценије био је преписивач и Светонијевог *Vitae Caesarum*. Ово дело је занимљиво и због белешке кад је доспела у Будим. Надбискуп Иван Витез је белешку саставио поводом освајања Бечког Новог Места од стране Угарске августа 1487–, „1487. 17. Augusti in dicionem Regis Mathiae p[ost] longa[m] obsidio[nem] venit Vyhel Imp[er]ial[is] c[ivitas] Austriae. Овом корвином се завршава списак кодекса сачуваних у Мађарској.²¹

¹⁹ Csapodi Cs-Csapodiné Gárdonyi K, нав. дело, 36.

²⁰ Csapodi Cs-Csapodiné Gárdonyi K, нав. дело, 35–36.

²¹ Csapodi Cs-Csapodiné Gárdonyi K, нав. дело, 36.

Османским освајањем Угарске два рукописа стигла су у Топкапи сарај. Први је похрањен под сигнатуром G.I.44. – Deissmann 44. Ради се о Птолемајевој *Географији* преведеној на латински од стране непознатог писца. Дело носи наслов *Ptolemaeus, Claudius: Geographiae libri VIII in Latinum traducti* и илуминирано је у Фиренци око 1450, писано је старом ротундом, са мапама. Нема никакав грб јер насловна страна недостаје. У кожном је повезу, и то турском који датира из XIX столећа. Занимљивост је да је можда острогонски надбискуп и чувени угарски хуманиста Иван Витез поред античких дачких и панонских топонима писао угарске, нпр. Будим, Острогон, итд. Други кодекс похрањен у Цариграду јесте онај писан од хуманисте из Пистоје Доминика Криспа Ранусија. Овај кодекс у облику пергамента садржи један говор овог хуманисте и није од већег значаја за нашу тему.²² Што се Топкапија тиче постоји и неколико примерака за које није утврђено да ли су аутентичне корвине.²³

Једна од најекстензивнијих колекција књига из библиотеке краља Матије Корвина налази се у Аустријској националној библиотеци у Бечу. Преоминатни су управо преписи дела класичних грчких и римских аутора. Тит Ливије и његово дело *Од оснивања града* преписао је за ову библиотеку на Будиму извесни Јохан Франциско Марин од Светог Германија. Илуминирана је у Фиренци између 1460. и 1470. године. Плутарха је за ову прилику са грчког на латински превео Донато Аћаноли, познати фирентински хуманиста (1429–1478). Као и Ливијево дело и овај кодекс је илуминиран у отприлике исто доба у Фиренци и има грб краља Матије. Плутархов спис сачуван је у оригиналном ренесансном повезу.²⁴

Занимљиво је Птолемајево дело, односно његов превод, *Magnae compositionis libri*, тј. *Алмајесџи*. Превео га је Георгије Трапезунтски, а како на самом кодексу стоји анонимни писац је препис завршио 17. марта 1467. године, највероватније у Будиму. Повез је исти као у случају Плутарховог дела,

---

²² Csontos János, II. *Ulászlónak ajánlott kézirat a konstantinápolyi Eszki Szerailban*, Magyar Könyvszemle, Budapest, 14. évf. 1–4. szám, 1889, 26–44.

²³ Csapodi Cs, нав. дело, 234, у питању је дело анконитанског картографа из друге половине XV века, постоји и једна *Географија* у 8 књига, исто недоказана корвина. На њу је скренуо пажњу Fraknói Vilmos, *A konstantinápolyi küldöttség jelentés*, Akadémiai értesítő I., Budapest, 1890, 36–42, али Csapodi Cs, нав. дело, 337. Фракноијеве закључке подрвгава критици. Још једну књигу Фракнои је сматрао Корвином, Fraknói V, *A konstantinápolyi küldöttség jelentés*, 40, док Чонтоши сматра да ова књига (у питању је *De re militari* Валтурија из Дрездена) произилази из једне корвине. Уп. Csontos János, *Hadtudományi könyvek Mátyás király könyvtárában*, *Hadtörténelmi közlemények*, 3. évfolyam, Budapest, 1890, 208–209. За још једну корвину постоје сумње, у питању је један *Graduale* који је писао извесни Фрања из Футога 1463. Како је писац био Мађар, претпоставља се да је књига са сдругим корвинама дошла у Топкапи, а да је из краљевске капеле, в. *Ungarische Revue*, 1889, 733.

²⁴ Csapodi Cs-Csapodiné Gárdonyi K, нав. дело, 61, постоји још једна корвина која садржи македонски рат из Ливијевог дела, исто, 67.

са грбом краља Матије и много слика. Кодекс је припадао острогонском надбискупу Ивану Витезу, а на крају се налази хороскоп који по датуму одговара отварању Универзитета у Пожуну чији је он био оснивач. Распоред звезда на том хороскопу одговара 5. јуну 1467, када је *Academia Istropolitana* и започела своје деловање. Каснији власник овог превода Птолемаја био је Георг Раценберг, аустријски хуманиста, а из градске библиотеке у Бечу 1780. *Almaeſti* долази на данашње место.²⁵

У Бечу се налазе и Вергилијева сабрана дела, преписана у Фиренци. Мало се о њеном настанку зна, има оригинални кожни повез. Јован Алесандро Брасикани јој је 1525. Био власник, потом Фабри и 1756. године као и претходна долази у ову библиотеку из градске библиотеке Беча. Италијански је хуманиста Петро Кандидо преписао Апијанове грађанске ратове, који су 1773. из језуитске библиотеке дошли у Националну.²⁶ Публије Папиније Статије је био римски поета који је живео око 40–95. године. У овом кодексу под називом *Silvarum libri IV* налазе се његове 32 песме, вредан извор за тадашње доба. Ради се о најбољој верзији Статијевог дела. Припадала је Брасиканију, потом је била у Будиму, па код поменутог Фабрија, а после њега постала је власништво Аустријске националне библиотеке.²⁷ Фабрију је припадало и Лукрецијево дело *О њрироди сивари*, које је око 1480. илуминирано у Фиренци и на њему се налазио грб краља Матије. О следећој корвини знамо врло мало, у њој су садржане Католове, Тиболове, као и песме Секста Проперција. Илуминирано пре 1475. у Фиренци.²⁸

Платонова дела су такође сачувана у једној корвини похрањеној у Бечу. Ради се о *Федону*, *Горији*, *Одбрани Сократовој* као и *Кришији*. Сва дела је превео и коментарисао Леонардо Бруно Аретински, велики фирентински хуманиста (1369–1444). Платонова дела су илуминирана у Фиренци 1450–1475, са оригиналним кожним позлаћеним повезом, као и грбом краља Матије Корвина. Преко овог оригиналног грба пресликан је непознат грб са круном и љиљанима, а до данашњег места чувања овај кодекс је имао сличан пут као и претходни. Власници су били Брасикани, Фабри, а потом Универзитетска библиотека града Беча, сво до 1756. године.²⁹

Национална аустријска библиотека садржи у својој колекцији корвина и неке књиге из библиотеке краља Матије писане на грчком језику. Добар део њих се односи на класичне грчке писце и њихова дела. Прво такво дело јесте Клаудије Птолемај и његов *Γεωγραφικὴ ὑφήγησις*. Вероватно је преписан на основу Птолемајевог дела које се чува у Оксфорду. Спис је илуминиран у Фиренци, писан грчком курзивном минускулом а писац је Јован Тетал

²⁵ Csapodi Cs-Csapodiné Gárdonyi K, нав. дело, 62.

²⁶ Otto Mazal, *Die Einbände für di Könige Mathias Corvinus und Wladislaw II von Ungarn in der Österreichischen Nationalbibliothek*, Gutenberg Jahrbuch, 1964, 356.

²⁷ O. Mazal, нав. дело, 357; Csapodi Cs-Csapodiné Gárdonyi K, нав. дело, 63.

²⁸ O. Mazal, нав. дело, 358; Csapodi Cs-Csapodiné Gárdonyi K, нав. дело, 63.

²⁹ O. Mazal, нав. дело, 355; Csapodi Cs-Csapodiné Gárdonyi K, нав. дело, 66.

Скутариот, познати византијски преписивач који је побегао у Италију.³⁰ Исти писац је преписао и Диодорову Библиоџеку. У кодексу налазимо трећину сачуваног Диодоровог списка. На кодексу стоји натпис *Ἐγγράφη ἐν Φλωρεντία διὰ χειρὸς ἐμοῦ ἰωάννου τοῦ σκουταριώτου* 1442. Власници овог кодекса, дакако после краља Матије Корвина, су били, као и у неколико случајева до сада, прво Брасикани, па хуманиста Ј. Фабри, а потом Универзитетска библиотека града Беча, дакако до 1756. године. У власништву Брасиканија (према натпису на самом кодексу из 28. новембра 1525. у *Будиму*, у *Панонији*), као и Фабрија била је и Ксенофонтова *Κροῦπαδεῖα*.³¹ Поред овог сачуван је и један кодекс у коме се налазе различити антички грчки писци и њихова дела. *Ἔργα καὶ ἡμέραι* чији је аутор Хесиод, затим Еурипид и његови *Ἐκλόγη, Ὁρέστης, Φοίνισσαι*. Поред ових дела у истој корвини су и Еурипидов *Ἐδίη*, Теокритова *Εἰδύλλια*, Аристофанов *Πλοῦτος*, и на концу Хомерово *Βαῖτραχομιомахίја*. Писац је неки Франциско, а илуминације и грба нема.³²

Као што смо у претходним пасусима назначили, Беч и тамошња Национална аустријска библиотека има у свом поседу више него занимљиве примерке кодекса који су неkd били похрањени у библиотеци краља Матије Корвина. Поред Беча, и Немачка, односно библиотеке ове земље имају неке интересантне примерке књига из средњовековне будимске библиотеке класичних писаца.

Staatsbibliothek у Берлину поседује један Ценинијев препис, а овај хуманиста је вероватно у Фиренци половином XV столећа илуминирао овај кодекс. Садржи *Orationes ex historia Titi Livii, Sallustii, Curtii*. Има на себи грб краља Матије Корвина, и исправке надбискупа Ивана Витеза. У Дрездену у Sächsische Landesbibliothek постоји примерак Цицеронових *Epistolae ad familiares*, илуминиране у Напуљу, писано антиквом ротундом. Купљена је вероватно тамо и преко првог грба насликан је грб краља Матије. Јако оштећена у Другом светском рату, нажалост без репродукције.³³

У Универзитетској библиотеци у Ерлангену налази се још један примерак *Κροῦπαδεῖα* од Ксенофонта. Не знамо преписивача, нема илуминације нити грба. Пут јој је занимљив, у *Корвину* је дошла из библиотеке Јануса Панонијуса, коме је ову књигу поклонио Батиста Гварино. Вероватно има исправке Ивана Витеза, а припадала је и чувеном протестантском немачком

³⁰ Csapodi Cs-Csapodiné Gárdonyi K, нав. дело, 67; о Скутариоту уп. А. Biedl, *Der Handschriftenschreiber Joannes Skutariotes*, *Byzantinische Zeitschrift*, 38, 1938, 96–98.

³¹ E. Simonsfeld, *Einige kunst- und literaturgeschichtliche Funde*, *Sitzungsberichte der Bayerischen Akademie der Wissenschaften, phil.-hist. Klasse*, 1902, 567; Csapodi Cs-Csapodiné Gárdonyi K, нав. дело, 68.

³² Josef Bick, *Die Schreiber der Wiener griechischen Handschriften*, Wien–Prag. Leipzig, 1920, 59–61.

³³ Erika Tröger, *Handschriften aus der Bibliotheca Corvina in den Bibliotheken der Deutschen Demokratischen Republik*, *Zentralblatt für Bibliothekswesen*, 1964, 153–156.

хуманисти и пропагатору Лутерових идеја Винценцу Хајдекеру (познатом и као Vincent Obsopoeus).³⁴

У минхенској Баварској државној библиотеци постоји неколико примерака преписа античких дела која су припадала библиотеци *Корвина*. Прва књига у нашем излагању јесте Целзова *De medicina libri octo*. Илуминирана је у Фиренци 1460–1470, са оригиналним повезом и грбом краља Матије. Фирентински хуманиста Леонарду Бруно Арентински превео је не *Филијшке* чувеног Демостена, као и беседу против Ктесифона другог великог античког беседника Ајсхина и његово писмо атинском народу. Као и претходна књига је илуминирана у оригиналном позлаћеном повезу са грбом истога владара.³⁵

Ова минхенска библиотека може да се подичи са две корвине на грчком језику које садрже неколико дела античких аутора. У једној се налазе Полибијева *Историја*, затим истоимено Херодијаново дело, и на послетку Хелиодор и његових *десет књига еџиптојске историје*. Полибијево дело је имало посве занимљиву судбину. Манускрипт је после пада Византије однет, а публикован је први пут из Матијине библиотеке, о чему пише и Филип Меланхтон. У овом последњем раду ради се о љубави ћерке абисинијскога краља Хариклије и Тесалца Теагнеса. Ово дело је била основа за каснији превод на латински и грчко критичко издање. Не знамо преписивача, нема илуминација, али знамо њену кратку историју. После пада Будима однета у Цариград, а 1577. Камераријус ју је поклонио баварском војводи Албрехту V.³⁶

Порфиријев *Живој Плошинов* и Платинове *Енејааде* чине други кодекс на грчком језику из Минхена. И ова дела су писана грчком минускулом, као и претходна корвина. Ова два неоплатонска списа преписао је изгледа неки Спартанац Димитрије Трибол и то у Гортини на Криту. Цар Фердинанд I ју је поклонио лекару Јакобу Шеку. У Минхен је донета 1806, и то из Аугзбурга у чијој је библиотеци била похрањена од 1595. године.³⁷

Англоамерички свет у неколико својих библиотека има више примерака корвина. Библиотеке у два највећа и најзначајнија енглеска универзитетска центра Кембрицу и Оксфорду имају по једну. Тако Trinity College Library у Кембрицу поседује кодекс прве књиге Ливијевог дела *Од оснивања града* украшено у Ломбардији између 1450–1470, са грбом краља Матије. Власници кодекса били су 1496. Јохан Каспар Бубенхофен, а 1530. Грајфенштајн.³⁸

³⁴ E. Simonsfeld, нав. дело, 558; Hans Thurn, Otto Stählin, *Die griechischen Handschriften der Universitätsbibliothek Erlangen*, Wiesbaden, 1980, 17–18.

³⁵ Hoffmann Edit, *Ismertetés Hevessy munkajáról*, Magyar Könyvszemle, 1928, 35/1–4, 138; Csapodi Cs-Csapodiné Gárdonyi K, нав. дело, 51–52.

³⁶ E. Simonsfeld, нав. дело, 539–547, 561; István Borzsák, *War Symon Grynaeus Kustos der Bibliotheca Corviniana?*, Acta Classica Universitatis Scientiarum Debreciensis, I., 1965, 72; Csapodi Cs, нав. дело, 329.

³⁷ Csapodi Cs-Csapodiné Gárdonyi K, нав. дело, 53.

³⁸ Pongrácz József, *A cambridgei korvin-kódex*, Magyar könyvszemle, Új folyam 20. kötet, 1. sz., 1912, 1–7; Montague Rhodes James, *The Western Manuscripts in the Library of Trinity College Cambridge*, Vol. 3, Cambridge, 1902, 251–252.

Што се другог највећег универзитета у Енглеској тиче Bodleian Library у Оксфорду поседује примерак Сенекиних *Траједија* које су се налазиле у *Корвини*. Њу је Хенри Лило, енглески конзул, 1608. добио у Цариграду. Кристофор Кортезе, Млечанин, илуминирао је овај кодекс.³⁹

У Манчестеру се налази један примерак пергамента са делом римског писца и филолога Гелија (125–165) под називом *Noctes Atticae*. Налази се у Chetham's Library под сигнатуром Cod. No. 27 900. Писан је готичко-античком хуманистиком, са оригиналним позлаћеним кожним повезом. Илуминатор је био Фирентинац Антонио ди Николо ди Лоренцо у другој половини XV столећа и на њему је изображен краљев грб. Био је у поседу Џона Бајрома (1672–1763) а потом у Манчестеру где је и сад.⁴⁰

Лондон може да се подичи са две корвине и обе су везане за антику. У *Бриџанској библиотеци* се налазе Плинијева *Писма*. Овај пергамент Плинија Млађег писан хуманистичким књижевним курзивом, илуминиран је у Фиренци. Имао је оригинални кожни повез, којег сад нема. Некад је на њему писало *Hunc librum scito fuisse in Bibliotheca Regis Hungariae... Mathiae, qui semper vicit et nunquam victus est, cuius in testimonio in corio expressa sunt insignia Regni Hungariae*, а за аутора пише *Scripta florentie hoc opus petrus cenninius idibus maiis anno vero salutis nostre MCCCCLXVII^o indictione XV^a*. У колекцији Landsdowne MS 836 исте лондонске библиотеке налази се једна корвина настала у Фиренци, од непознатог аутора између 1450–1470. У њој су Хорацијева дела, као и Јувеналове и Флакове сатире. Овај кодекс је Сулејман однео за Цариград, одакле га је 1555–1557. Антун Вранчић вратио. Потом је била у поседу Немца Гисберта Купера, а преко неколико власника дошла у Лондон.⁴¹

Што се Сједињених америчких држава тиче, постоје укупно четири корвине, три у Њујорку и једна на Јејлу. Ова потоња садржи Тацитове анализе од књига XI до XVII, илуминирана је у Ломбардији (1450–1470) и имала је најзанимљивији пут. Учени амбасадори и правни саветник цара Максимилијана Хабзбуршког Јакоб Шпигел ју је 1514. однео из Будима. Потом ју је 1805. ердељски гроф Шамуел Телеки купио за своју библиотеку у Марош-вашархељу (Тиргу Муреш), па ју је ранија библиографија тако и називала, корвином из Марошвашархеља. Амерички антиквар Велс ју је 1935. дао Јејлу. Њујоршка корвина се, пак, налази у чувеној Спенсеровој колекцији, где је дошла пре осам деценија.⁴²

³⁹ O. Pächt-J. S. P. Alexander, *Illuminated manuscripts in the Bodleian Library I*, Oxford, 1966, 46–47.

⁴⁰ Hobson, *Two renaissance bindings. 2. A Binding for Matthias Corvinus*, The Book Collector, 1958, 265–268; Borsa Gedeon, *Új korvinát fedeztek fel Angliában*, Élet és Tudomány, 1959, no. 1; Csapodi Cs, нав. дело, 230–231.

⁴¹ Kropf Lajos, *A British Museum korvin kódexe*, Magyar könyvszemle, Új folyam 4. kötet, 1. szám, 1896, 1–8.

⁴² Csapodi Cs, нав. дело, 362–363; *A marosvásárhelyi Corvin-codex*, Archeológiai Értésítő I., 1870, 33; Walter Allen, *The four Corvinus Manuscripts in the United States*, Bul-

Остале три америчке корвине у Public Library, односно њујоршкој Pierpont Morgan Library. У питању су Ливијева трећа књига, као и Didymus: Liber de Spiritu Sancto, Цицеронова дела, и на крају Iohannes Angeli и његово дело *Astrolabium*. За нашу тему најбитинија су дакако Цицеронова дела, која је илуминирао Сасети вероватно у Фиренци. Сакупио их је из немачких самостана Николо Николи, велики сакупљач књига (1364–1437). Све до 1870. године ова се корвина налазила у језуитском Колегијуму у Риму. Први власник јој је био Франческо Сасети, што и пише на самом примерку корвине.⁴³

Национална библиотека у Паризу такође у свом поседу има неколико корвина у којима су дела античких аутора. Једну корвину сачињавају Сенекина дела, углавном морално-философске природе. Писац је неки Јован, илуминације сачињене током XIV столећа у северној Италији, а садашњи повез је сачињен за краља Луја XVIII. Писана је готицом минускулом у XIV веку. Јаков Анжели, фирентински хуманиста из XV века који је живео и радио у Риму превео је Птолемајеву *Географију*. Са пуно мапа ово је дело илуминирао Атаванте, у Фиренци око 1480–1490, има новији повез и укршена је грбом краља Матије. Фирентинац Антонјије Синибалд, писац и библиотекар сицилијанског краља Ферантеа Арагонског је последњих месеци 1488. године, а за краља Матију у Фиренци преписао је Хијеронимов *Breviarium in Psalmos David*. То је његово тумачење псалама, које је илуминирао Атаванте.⁴⁴

Најзанимљивија корвина из Париза јесу Аристотелова дела. Ради се о тампаној књизи у 5 томова. Штампано у Венецији 1483–1484, а штампари су били Торесан и Бартоломео де Блавис. Ради се о латинском преводу бројних Аристотелових дела (споменућемо само *Оријанон*, *Никомахову еџику*, *Меџа-физику*, *Физику*, итд) са коментарима чувеног арапског учењака Авероеса.⁴⁵ Књигу је за штампу приедио чувени италијански хуманиста, лекар, философ, астролог и један од најзначајнијих поклоника и присталица Аристотелове философије у епохи ренесансе Николета Верџа (1420–1499).⁴⁶

---

letin of the New York Public Library, 1938, 315; id., *The Yale MS of Tacitus*, The Yale University Library Gazette, 1937, 83–86; Bustya Elemér, *A marosvásárhelyi Teleki-téka és egy Amerikában felbukkant Piccolomini-korvina*, Magyar könyvszemle, 81/4, 1965, 329–332.

⁴³W. Allen, *The four Corvinus Manuscripts in the United States*, 321–323; Csapodiné-Gárdonyi Klára, *Magyar eredetű és magyar vonatkozású kódexek Amerikában*, Magyar könyvszemle 81/4, 1965, 361–363. Csapodi Cs, нав. дело, 184–185; 203–204; 275. Све су илуминиране у Фиренци за живота Матије Корвина.

⁴⁴Csapodi Cs-Csapodiné Gárdonyi K, нав. дело, 55.

⁴⁵Hoffmann Edit, *A Mátyás király könyvtárának egyik darabja*, Magyar könyvszemle 34. évf. 1–2. sz, 1927, 100–102; Csapodiné-Gárdonyi Klára, *Influenze veneziane nella miniatura dei codici di Buda*, Rapporti veneto-ungheresi all'epoca del rinascimento, Budapest, 1975, 95–101.

⁴⁶О њемо су недавно изашле две озбиљне биографије, уп. Е. Р. Mahoney, *Two Aristotelians of the Renaissance: Nicoletta Vernia and Agostino Nifo*, Aldershot – Burlington, 2000; као и тек изашлу Ennio de Bellis, *Nicoletta Vernia. Studi sull'Aristotelismo del XV Secolo*, Firenze, 2012.

У чувеном дворцу Ел Ескоријал и његовој Краљевској библиотеци под сигнатуром G. III. 3. Се Платонова *Писма*. Ову корвину је превео Ленард Бруно Аретин, фирентински хуманиста који је живео од 1369–1444. године. Писац је извесни *G[undisalvus] H[ispanus]*. У Будиму је вршена илуминација, 1485–1490, али је грб избрисан. На маргинама је имао и слику краља Матије. Овак кодекс су раније многи користили, од немачких царева Конрада II и Хенриха III, све до шпанског краља Филипа II, коме је књигу дала последња угарска средњовековна краљица Марија, удова Лајоша II а почиње са именом *Phalaris Agrigentinus*.⁴⁷ Илуминација је рађена у Чешкој где је грб краља Матије насликан преко Вацлављевог.⁴⁸

Две корвине се налазе и у Упсали, у тамошњој *Universitets Bibliothek*. Прва је под сигнатуром *Cod. Graec. 28* и у питању је *Miscellanea Graeca*, а како садржи махом византијске ауторе нећемо се на њој задржавати. Друга је више везана за нашу тему, налази се у Упсали под сигнатуром *Inc. 1338* а ради се о делу које је писао *Firmicius Maternus* и његов *Astronomicorum libri octo*. Он се бавио и религијом, астрологијом, а у његову част је назван и кратер на Месецу. Радио је у време Константина Великог и његових синова, а најзначајније дело о астрономији је настало око 336. године.⁴⁹

У краковској Библиотеци Чарториских је *Strategemata* римског конзула Секста Јунија Фронтина (30–104). Ради се о војном приручнику насталом 1467. у Фиренци. Аутор је Цениније, са грбом краља Матије је илуминирана. За аутора пише *Exscriptum florentie hoc opus idibus iunii anno ab incarnatione christi MillesimoCCCCLXseptimo (1467)... Hoc opus, o lector, descripsit petrus [Cenninius] auorum cuius cennina est nomine dicta domus*. Повез је новији, а од власника знамо да је 1586. Ходкиевич, иначе пољски војсковођа, поседовао ову књигу.⁵⁰

Везе библиотеке *Корвина* са Италијом су, као што смо већ истакли, многоструке. И после пропасти угарске средњовековне државе и разарања библиотеке од стране османских завојевача, поједини примерци књига из ове библиотеке завршили су на тлу Апенинскога полуострва, где се и данас чувају.

---

⁴⁷ Csontos János, *Az escuriali codex aureusról*, Magyar könyvszemle, 6. évf. 1. füzet, 1881, 78–79; Csapodi Cs, нав. дело, 417–418, са пратећом, нама нажалост недоступном, шпанском, француском и немачком библиографијом.

⁴⁸ Krása Josef, *Die Handschriften König Wenzels IV*, Praha, 1971, 21, 61, 261.

⁴⁹ Theodor Mommsen, *Firmicus Maternus*, Hermes 29 (3), 1894, 468–472; Csapodi-Gárdonyi Klára, *Eine unbekannte Corvinen-Inkunabel in Uppsala*, Gutenberg-Jahrbuch 1981, 171–174. Béatrice Caseau, *Firmicus Maternus: Un astrologue converti au christianisme ou la rhétorique du rejet sans appel*, y: *La religion que j'ai quittée*, éd. D. Tollet, Paris, 2007, 39–63. *Miscellanea Graeca* је објавио Gustav H. Karlsson, *Codex Upsaliensis Graecus 28*, Uppsala–Berlin, 1981.

⁵⁰ Csapodi-Gárdonyi Klára, *Mátyás király könyvtárának scriptorai. I. Petrus Cenninus*, Magyar könyvszemle, 1957, 338; id, *Les scripteurs de la bibliothèque du roi Matthias*, Scriptorum, 1963, 46; Csapodi Cs, нав. дело, 226.

Започећемо овај кратки преглед са Венецијом. Упркос очекивањима, сразмерно мало је корвина похрањено у венецијанској *Biblioteca nazionale Marciana*. Ради се о једној књизи са делима римских аутора. У том кодексу налази се Светонијево дело *Дванаест римских царева*, затим *De viris illustribus* Плинија Млађег, као и белешке на две Плинијеве беседе које је сачинио Јован Мансионерије из Вероне. Еутропијева *Римска историја*, као и истоимено дело Павла Ђакона су такође део овог кодекса. Једна римска историја која је припадала Петрарки, *De vita Caius Suetonii Tranquilli* Домиција Калдерона и дело Сика Полетона, италијанског хуманисте закључују садржај ове корвине у којој се, као што можемо да приметимо, уз класичне ауторе налазе и средњовековни. Припадала је Сасетију, који је радио и илуминацију, вероватно и грб краља Матије Корвина, а касније је припадала самостану Светих Јована и Павла у Венецији.⁵¹

Наредне три корвине, похрањене у Верони (*Biblioteca Capitolare*) под сигнатурама од Cod. Lat. CXXXV-Cod. Lat. CXXXVII садрже у ствари Тита Ливија и његове *Historiarum decas* и то I, III и IV, при чему је прва књига *Ab urbe condita*, друга носи поднаслов *De secundo bello Punico*, док је трећа *De bello Macedonico*, а садржи и *Historiarum epitome* римског историчара Флора, који је и писао изводе из Ливијевог дела. Сва три кодекса илуминирана су у Фиренци, имале на себи грб краља Матије Корвина, а сад је приметан грб породице Орсини. На сва три Ливијева кодекса наилазимо на белешке и исправке Ивана Витеза, чијој су библиотеци такође припадале. У Верону стижу 1580. године, као поклон породице Бевилаквa.⁵²

У Фиренци, тј. у њеној *Biblioteca Medicea – Laurenziana* похрањено је много књига из библиотеке краља Матије, међу којима има доста занимљивих списа античких аутора. Поменућемо прво Целзусово дело *De medicina*, корвина писана хуманистичким полукурзивом коју је у Фиренци сачинио око 1470. Николо Фонцио, док је илуминатор био Роселијев изасланик. Кратке белешке на почетку налазимо од Фонција и надбискупа Витеза, а преко Матијиног грба насликан је грб Медичија. Наредни кодекс на себи има уцртан грб папе Лава X Медичија, а у питању је збирка различитих списа у вези са Августиним. Испрва се налазе његови коментари на Стари Завет, као и неке његове проповеди (о страху Божијем, правој вери, блаженом животу, као и трактат на Благовести). Затим се налази спис Филона александријског о књизи Постања. Следеће је писмо Јевсевија Корада Миланског папи Сиксту IV о Августиним грешкама и на послетку Посидијева биографија Августина. Око 1489–1490.

⁵¹ Csapodi-Gárdonyi K, *Les scripteurs de la bibliothéque du roi Matthias*, 31–32; Albinia De la Mare, *The Library of Francesco Sasseti (1421–1490)*, Cultural Aspects of the Renaissance. Essays in Honour of Paul Oskar Kristeller, ed. by Cecil H. CClugh. Manchester, 1976, 187–188.

⁵² Hevesy André, *La bibliothéque du roi Matthias Corvin*, Paris, 1923, 77–78; Hoffmann E, *Ismertetés Hevesy munkájáról*, 136–141; Csapodi Cs-Csapodiné Gárdonyi K, нав. дело, 61; Alonso Núñez, José Miguel, *Floro y los historiadores contemporáneos*, Acta Classica Universitatis Scientiarum Debreciensis 42, 2006, 117–126.

илуминација ове књиге је извршена, али вероватно завршена тек после Матијине смрти, стога је и грб папе Лава X Медичија. Сама књига је преписана за краља Матију од стране Фирентинца Антонија Синибалда.⁵³

Једна књига је изгледа била намењена краљу Матији Корвину, али изгледа никад није стигла у Угарску, јер је завршено преписивање тек 1489, а илуминација годину дана доцније. Стога је остала у поседу Медичија. Ради се о хуманистичком готицом-антиквом писаним делима Амвросија (Амброзија) Миланског. Тачније, у питању су његова различита етичка и и теолошка дела. Исту судбину задесио је и кодекс који садржи делове из Апијанове *Римске историје*, преведене од стране Петра Кандида Децембрија. Препис је начинио фирентински нотар Карло Хиларије Фатариије Геминијски, али је превод завршен тек после краљеве смрти.⁵⁴

Biblioteca Estense у Модени такође у својој колекцији латинских рукописа поседује неколико дела античких аутора из библиотеке *Корвина*. Чувени минијатуриста Атаванте дељи Атаванти је 1488. године, поред бројних мисала, за краља Матију Корвина илуминирао и *Историју* Амијана Марцелина (*-Rerum gestarum libri*), на кодексу се налази и краљев грб. Не знамо ко је преписао ово дело, само стоји *Omniium rerum vicissitudo est, anno salutis humanae MCCCCLXXXVIII et XII mensis februarii celebre hoc opus Florentiae absolutum est*. Атаванте је украсио још једну корвину похрањену у овој италијанској библиотеци. У питању су два Августинова списа против Фауста Манихејца и Јулијана Пелагијанца, двојице јеретика. Између 1485–1490. хуманистичком готицом-антиквом сачињено је ово дело у Фиренци. У исто је време Атаванти илуминирао и кодекс који садржи бројне Амброзијеве списе, везане углавном за старозаветне књиге и личности.⁵⁵

Кодекс који садржи дело *Liber de originibus seu antiquitatibus Romanorum* Дионисија из Халикарнаса, а коју је Атаванте између 1458–1490, са грбом краља Матије Корвина, илуминирао такође се налази у Модени у поменутој библиотеци. Писац, односно преписивач овог класичног писца је непознат. Осим ове књиге налазимо и једну *Miscellanea* у којој се налазе редомн ови наслови: ([Nepos Cornelius] Probus, Aemilius: *De excellentibus ducibus exterarum gentium*, потом Annaeus Lucius Florus и његов *Bellum Romanum*. Свакако је веома занимљив и спис Плинија Старијег овде преписан *Epitome in Historiam naturalem*, уз које стоји *abbreviatum per Ludovicum de Guastis ad principem Paulum Guinisium Lucensem*. Ту је и дело чувеног географа из Хиспаније Помпонија Меле (?–54) *De situ orbis libri III* као и извод из Мелиног дела које је начинио Зомин Граматик, свештеник из Пистоје који је живео у XV столећу. Дело носи назив *Abbreviatio de Situ orbis*. Вероватно је Корнелије Непот саставио *Pomponii Attici vita* чији се препис налазио у овој кор-

⁵³ Csapodi Cs-Csapodiné Gárdonyi K, нав. дело, 44, 46.

⁵⁴ Csapodi Cs, нав. дело, 123–124.

⁵⁵ Csapodi Cs-Csapodiné Gárdonyi K, нав. дело, 49–50; Csapodi Cs, нав. дело, 209.

вини. И на крају ту је дело Секста Руфа, које је на основу Ливија и Еутропија написао. Додао је и своју ранију историју, и тако је настало *Romanae historiae liber*. Ову корвину са римским писцима написао вероватно неки Хуберт. Илуминирана је у Фиренци од стране минијатуристе Сасетија. Он је и био први власник а на кодексу је и грб краља Матије.⁵⁶

Оригенове беседе којима он објашњава Библију преведене су на латински и између 1476–1490. у Фиренци Керико или Росели су илуминирали књигу са управо тим садржајем. Не знамо преводиоца, нити писца овог кодекса. Једино што се зна, а на основу арагонског грба на првој страни, да је књига припадала личној краљичиној библиотеци. Последња корвина из Модене јесте Страбонова *Географија* преведена на латински од стране Батисте Гварина. Росели ју је илуминирао у Фиренци у периоду од две деценије (1460–1480). На овом кодексу се налази погрешан грб краља Матије, сједињен са Бетрисиним. Као и претходних неколико наведених књига и ова има новији повез, са танким златним резбаријама. Власник овог кодекса пре краља Матије Корвина је био Сасети, и примећује се да је краљев грб прсликан преко Фирентинчевог.⁵⁷

У Biblioteca Trivulziana у Милану налазе се два кодекса који су некад припадали овој средњовековној угарској библиотеци и оба су везана за античке ауторе. Прва корвина је *Miscelanea* која садржи дело Диогена Лаертија које је превео Амбросио Траверсари са посветом Козиму Медичију, затим Херодотову биографију Хомера, као и Квинтилијаново дело о реторици. Остатак ове збирке чине животи римских песника разних римских аутора. Пун наслов кодекса је *Diogenes Laertius: Vitae atque sententiae eorum, qui in philosophia claruerunt, ab Ambrosio Traversari traductae, cum dedicatione eiusdem ad Cosmam Medicem. Herodotos: Vita Homeri, Latine traducta, cum dedicatione Peregrini Allii ad Laurentium Medicem. – Donatus Aelius Grammaticus: Vergilii Maronis vita. – Candidus Petrus: Vitae quorundam Latinorum poetarum. Pomponius Infortunatus: In Marci Annaei Lucani vitam. – Ex enumerationibus Eusebii de temporibus per Olympiados poetarum quorundam Latinorum vitae. – Verba M. Fabii Quintiliani De institutione oratoria libri X.* Аутор је Франциско Сасети, син Томе, грађанин Фиренце, и писао је антиквом ротундом. Илуминација је извршена 1450–1470. од стране Антониа Николе ди Лоренца, из школе Франческа д'Антонија Керика. Виде се трагови грба краља Матије. Повез је оригинални кожни са позлатом, као и у случају наредне књиге која је потицала из библиотеке краља Матије Корвина. Друга миланска корвина садржи два коментара Хорација из II века која је вероватно преписао Фонције. Илуминацију ове корвине радио је Атаванте лично. Настала је 1485–1490. и у њој су коментари Помпонија Порфирија, најстаријег тумача Хорација. Осим њега

⁵⁶ На корвини стоји *Mitia fata mihi. Franciscus Sassettus Thomae filius florentinus civis faciendum curavit*. В. Csapodi Cs-Csapodiné Gárdonyi K, нав. дело, 50. Уп. и Csapodi Cs, нав. дело, 431.

⁵⁷ Csapodi Cs-Csapodiné Gárdonyi K, нав. дело, 51.

ту је и тумачење Хорација од стране једног непознатог писца из VII века, зато се риписује Псеудо-Акру, по граматичару Хеленију Акру из II столећа коме се други део ове корвине погрешно приписује.⁵⁸ То су и иначе једина два примерка из ове библиотеке који се данас чувају у Милану.

На овај начин завршавамо наш преглед дела античких аутора похрањених у библиотеци краља Матије Корвина, а данас, стицајем историјских околности, разасртних по бројним библиотекама у свету. Као што се може видети, античка дела су била превођена, преписивана и читана током позног средњег века, нарочито у доба ренесансе. Културни напредак Угарске под крљем Матијом био би незамислив без библиотеке *Корвина* чији су значајан део фонда чинила управо дела класичних грчких и римских писаца.

---

⁵⁸ Fraknói Vilmos, *Két hét olaszországi könyv- és levéltárokban. Május 1878.*, Magyar könyvszemle, 3. évfolyam, 3. füzet, 1878, 126–128; Csapodi Cs-Csapodiné Gárdonyi K, нав. дело, 48–49; Csapodi Cs, нав. дело, 432.

plura differunt se deliros senes uidisse per multos
 sed qui magis q̄ p̄borino delirare uidisse nennie
 Hunc igitur Xenophontis libellum latine interpretatus
 merito ut mihi uideor ad te mitto qui yde
 quib; ille arabus te militari ac literis delecte
 rit. Quem quidem uelini cum potum licet dilige
 ter legas degustesq; meam exortationū genui.
 & si tibi Xenophontis precepta grata erint me
 cuius interpretacione effectum est ut ea latine
 legere possis in fidem ac necessitudinē tuam acci
 pias. Idq; te ut facias & obsecro & pro tua hui
 usmodi libenter facturum esse confido. Vale
 Xenophontis Socratici oratoris clarissimi pre
 fectus equitum incipit feliciter.

Primo pro quidem celsis hostis adys in
 mortalib; precari oportet ut det ubi
 ea cogitare loqui atq; agere q̄ et gratissima illi
 sibi ipsis animasq; & uniuerse ciuitati summe
 voluptati & glorie atq; emolumento esse pos
 sint. Dvs aut propicijs & auspicijs equites tibi
 constituendi sunt ut et in his numerus exple
 atur & ne presens equitatus minuat. Qd
 nisi suppleantur equites decrescent paulo
 resq; quotidie fiunt. Necessē est enim alios se
 mo confici alios item alia de causa interire
 Completo autē equitatu danda est opera ut
 ita alantur equi ut ad labores sufficere q̄ant.

PHILOSTRATI FLAVII LEMNII S
PHISTE AB ANTONIO BONE TRA
DVCTI DIVI MATTHIE IVSSV HE
ROICA FOELICITER INCIPIVNT.

Personae: Vinitor. Et Phœnic hospes.

Vnde uenis hospes.
Phœnix. Citerā Sido
nem. & Tyrim Vi
nitor. Ionica hec sto
la provincialis est
nobis: qui e phœni
cia sumus. Vnde
igitur emigras. Sy
baris ionica Phœni
ciam omnem occu
pauit: etiam siqs
accusationem: ne
dum delictis fugi
at. Quo pedes iter

tendis. & Ablimis. Consilio mihi Vinitor ac fama
ad bene nauigandum opus est. Nos em̄ Cgeuen
mare adituros esse dicunt. Qd̄ quidem ut arbi
tror: per graue est. ac formidolosum: Vt puta: qd̄
non facile nauigari potest. Contra uentum iter a
facio. In his enim. que ad bonam nauigationem
pertinent: in hunc scopulion Phœnices oculos in
tendunt. Sapientes quidem s̄t in nauigando
hospes. Vos em̄ alteram uersam in celo sygnatam
suspicitis: Et secundum eam nauigatis. Et que
admodum nauigationem comendatis: ita nego

BORIS STOJKOVSKI, M. A.

Faculty of Philosophy
Department of History
University of Novi Sad

THE WORKS OF ANCIENT WRITERS IN THE LIBRARY OF KING MATTHIAS CORVINUS

Summary

The reign of Hungarian king Matthias Corvinus (1458–1490) was a period of great cultural growth in medieval Renaissance Hungary. One of the most significant marks of that cultural progress is, without a doubt, the foundation of the Corvina Library.

In the paper, the author provides, for the first time in historiography, a list of ancient Greek and Roman works (i. e. books, codices, also known as corvinas) which were kept in the library of king Matthias. A brief description of each book is given, together with some remarks on its history, author, writer, illuminator or any other interesting data about the codex. After the Turkish occupation of Hungary and devastation of Buda castle and the library itself in 1526 only 170 corvinas were preserved.

Nowadays, they are kept in many libraries from Istanbul to the United States. Many of these contain works of classical Greek and Roman authors, which shows a wide interest in ancient history during the Renaissance in the late Middle Ages.